

Ks. Mariusz Susek

Posługa i formacja ministrantów kadzidła i wody

1. Wprowadzenie

Podejmując temat posługi i formacji ministrantów kadzidła i wody, pragnę na wstępie odnieść się do płaszczyzny posługiwania, które uobecnia zbawczy dialog między Bogiem a człowiekiem.

Chrystus jest obecny zawsze w swoim Kościele, zwłaszcza w czynnościach liturgicznych – jak mówi Konstytucja o liturgii. Wszyscy spełniający funkcje liturgiczne uczestniczą w misterium życia, śmierci i zmartwychwstania Zbawiciela. Można powiedzieć, że posługujący w liturgii są współpracownikami lub inaczej mówiąc współuczestniczącymi w uobecniającym działaniu Boga. Znakami uczestnictwa wiernych w liturgii jest zachowywanie jednakowych postaw, spełnianie tych samych gestów, ale również wspólne modlitwy, aklamacje, śpiewy. Te znaki są jednocześnie formą posługiwania, czyli ukazują to, w co poszczególne posługujący i wszyscy razem wierzą i do czego dążą¹. Funkcje, które są bezpośrednio usługiwaniem kapłanowi przy ołtarzu i miejscu przewodniczenia, zarezerwowane są dla męskiej służby liturgicznej, choć mogą być powierzone dziewczętom tylko wtedy, gdy udzieli na to zgody biskup diecezjalny po zasięgnięciu opinii Konferencji Episkopatu Polski².

2. Posługa i formacja w świetle tekstu roboczego *Dyrektorium*

Propozycję formacji usługujących w liturgii podejmuje tekst roboczy *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej* w części II, choć pionierem i twórcą posoborowej koncepcji formacji służby liturgicznej w Kościele polskim był ks. Franciszek Blachnicki, założyciel Ruchu Światło-Życie i moderator krajowy Duszpasterstwa Służby Liturgicznej. 20 lat temu w oparciu o tą koncepcję został stworzony program (propozycja) systemu formacji służby liturgicznej męskiej opracowany przez zespół kapłanów pod szczególnym kierunkiem ks. Franciszka Chowańca i ks. Stanisława Szczepańca we współpracy z alumnami Krakowskiego Seminarium Duchownego. Do dziś jest on podejmowany w tym schemacie w wielu diecezjach.

Omawiając poszczególne kwestie dotyczące posługi i formację ministrantów kadzidła i wody, odniosę się do propozycji *Dyrektorium*, ale także do propozycji opracowania krakowskiego zespołu oraz własnych doświadczeń i przemyśleń w tej dziedzinie.

Propozycją tekstu roboczego *Dyrektorium* jest to, aby formacja przeznaczona dla ministrantów kadzidła i wody, chłopców jak i dziewcząt, zawierała się w drugim roku formacji służby liturgicznej. Objęci tą formacją, nazywani młodszymi ministrantami i odpowiednio dziewczęta – młodszymi scholistkami, są uczniami klasy V szkoły podstawowej. Obydwie grupy, tak chłopcy jak i dziewczęta, przeżywają formację, która obejmuje udział w rekolekcjach i pracę roczną w parafii. Każdy rok kończy się upoważnieniem do spełniania określonych funkcji oraz błogosławieństwem umacnia-

¹ Por. *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej* (tekst roboczy), Warszawa 2006, nr 12, s. 6.

² Tamże, nr 24, s. 10.

jącym do dobrego wypełnienia czynności. Posługa i formacja ministrantów i członków scholi określona jest posługą wobec celebransa i ludu. W drugim roku formacji najmłodszych członków służby liturgicznej uwaga koncentruje się na roli kapłana i zgromadzenia ludu w celebracji eucharystycznej. Posługę wobec celebransa i całej wspólnoty spełniają zarówno ministranci jak i członkowie scholi. Ministranci jak i dziewczęta w scholi w podmiocie swojej drugorocznej formacji mają spotkać się z rzeczywistością dialogów mszalnych, które są wspólnym mianownikiem treści roku formacyjnego. Dialogi stanowią płaszczyznę odniesień, która ukierunkowuje ich posługiwanie. Ministranci (ministrantki) jak i scholistki pogłębiają także w tym roku formacyjnym znajomość i treść posługiwania wobec wody i kadzidła. Usługujący bowiem służy kapłanowi (celebransowi) ale także ludowi³.

3. Posługa i formacja ministranta kadzidła

Odnosząc się do zagadnienia, trzeba podkreślić, że płaszczyzna posługiwania jest nierozłącznie związana z posługą formacyjną.

3.1. Posługa liturgiczna wobec kadzidła

a. Przygotowanie kadzidła jest bardzo ważną czynnością, która jako etap wprowadzający do liturgii staje się dla usługującego już pełnieniem funkcji. Sposób rozpalania ognia ma 5 etapów: wyjęcie duszy z kadzidła, ułożenie węgielków w duszy, rozpalenie węgielków nad płomieniem świecy, rozżarzanie węgielków przez ruch obrotowy duszy, włożenie duszy z węgielkami do kadzidła. Wydaje się, że jest to oczywista i prosta czynność, ale trzeba, aby była realizowana w sposób bardzo odpowiedzialny uwzględniając: sposób użytkowania węgielków, zapalek i świecy, pozostawienie po sobie porządku, troskę o bezpieczeństwo wykonywanej posługi oraz zachowanie czystości stroju i rąk, a nade wszystko organizację czasu, który należy przeznaczyć na spokojne przygotowanie kadzielnicy.

b. Turyferariusz i nawikulariusz pełni swoją posługę podczas Mszy świętej, w czasie nabożeństwa eucharystycznego, jutrzni, nieszpórów, modlitwach przy trumnie i procesji z Najświętszym Sakramentem.

c. Przed rozpoczęciem Mszy świętej turyferariusz powinien zapytać celebransa lub ceremoniarza, w których momentach Mszy będzie używane kadzidło, bo ostateczna decyzja okadzania należy do przewodniczącego liturgii.

d. Sposoby okadzania. Okadzanie wyróżnia się swoją specyfiką w poszczególnych swoich etapach i dlatego mówimy o sposobie noszenia kadzidła w procesji, o sposobie zasypywania kadzidła, o sposobie podawania kadzidła kapłanowi i o pewnej technice okadzania⁴.

3.2. Znaczenie kadzidła w formacji turyferariusza

a. Symbolika kadzidła

Kadzidło to symbol spalającej się dla Boga ofiary. Woń kadzidła jest natomiast symbolem wznoszącej się modlitwy do Boga – znakiem uwielbienia. Dlatego proces

³ Tamże, nr 35-39, s. 13-14.

⁴ *Ministrant ołtarza, Praca zbiorowa*, Kraków 1986, s. 357-418.

formacyjny ukierunkowany powinien być na tak postrzegany wymiar ofiary i kształt modlitwy w życiu turyferariusza czy scholistki, aby objawiał zdolność do podejmowania i składania ofiar i doskonalenia życia modlitwy.

Symbolika okadzania osób i rzeczy jest kolejnym zagadnieniem, który należy uwzględnić w formacji. Okadzanie osób i rzeczy jest wyrazem dostrzegania w osobie celebransa oraz wiernych sakralnego wymiaru w odniesieniu do słów św. Pawła wskazujących, że ciało ludzkie jest świątynią Ducha Świętego. W odniesieniu zaś do okadzania rzeczy (np. mieszkania i jego wyposażenia) kierujemy akcent formacyjny ku trosce o miejsce częstego przebywania, aby było ono napełnione obecnością Boga. Sprawy Boże w rzeczywistości ludzkiej stają się obecne w takiej mierze, w jakiej my zaprosimy Boga do wspólnoty życia z sobą. Okadzanie mieszkania w wymiarze formacyjnym ma uwrażliwić młodych ludzi na fakt przebywania zawsze w świadomości obecności Bożej w odniesieniu do innych słów Pawłowych *wszystko, cokolwiek czynicie słowem lub czynem, na chwałę Bożą czyńcie*.

Do symboliki kadzidła nawiązuje także znak białego dymu z Kaplicy Sykstyńskiej – zwiastuna radoszej nowiny. Tak jak kadzidło zwiastuje obecność Boga i nastroja do wezwania: radujmy się, Bóg jest z nami, tak biały dym objawia w decyzji wspólnoty Kościoła znak obecności Ducha Świętego, który kieruje ludzkimi decyzjami i wyborami. Jest to ważny wymiar formacji zwłaszcza dla młodych czasów współczesnych, którzy narażeni są przez zlaicyzowany świat na pokusę myślenia kategoriami decyzji i wyborów według własnego upodobania bez odniesienia do Boga. Wrażliwość formacyjna na aspekt radości powstającej z faktu, że Bóg kieruje moimi wyborami i decyzjami, powinna kształtować świat młodych ludzi.

b. Rozważanie biblijnych obrazów odnoszących się do kadzenia.

W procesie formacyjnym ważne znaczenie odgrywa znajomość i pogłębienie prawd dotyczących tego, czym jest ołtarz kadzenia, jakie jest miejsce ołtarza kadzenia w świątyni, postrzeganie kadzenia wczoraj i dziś i zagadnienie kary za niedbałość w kadzeniu. Warto też zwrócić uwagę, że biblijnie Bóg przemawiający w czasie kadzenia ukazuje nam dziś swoją obecność podczas naszego dialogu z Nim w czasie wszystkich aklamacji, śpiewów i postaw liturgicznych.

c. Zastosowanie kadzidła w liturgii.

Tutaj chodzi o specyfikę używania kadzidła i rozumienia go podczas Mszy świętej, w czasie nabożeństwa eucharystycznego, jutrzni, niesporów, modlitwach przy trumnie i procesji z Najświętszym Sakramentem. Cały zakres rozumienia wykonywanych okadzeń w tak różnorodnym bogactwie liturgicznym powinien stać się przedmiotem całego bloku spotkań na te temat, aby jasno i zrozumiale okadzenia dokonywać.

d. Rozpalanie ognia pamięci o wydarzeniach zbawczych i narodowych.

Niezwykle cenna jest refleksja nad wydarzeniami związanymi ze szczególnymi miejscami sakralnymi takimi jak: ważne sanktuaria narodu, miejsca objawień, miejsca ważnych wydarzeń w życiu Kościoła. Szczególnie ważna wydaje się być refleksja nad całym bogactwem miejsc Ziemi Świętej, aby rozpaść w sobie ogień duchowego czy też i fizycznego pielgrzymowania do nich. Duchowa wędrówka po Ziemi Świętej w procesie formacyjnym mogłaby przyczynić się w dużym stopniu do rozpalenia gorliwości w studium i formacji biblijnej. Nie mniejsze znaczenie przynależy się re-

fleksji nad ołtarzem ojczyzny – miejscami i wydarzeniami oddania życia dla najwyższych wartości w sprawach narodowych.

4. Posługa i formacja ministranta wody

Woda jako dar Boży od początku stworzenia świata stanowi wymowny znak jedności Stwórcy ze stworzeniem. Dzięki wodzie wszystko istnieje a jako symbol życia i jego podstawowy komponent w historii zbawienia woda odgrywa wielką rolę. Bez niej nie można ochrzcić człowieka. Dłonią zanurzoną w wodzie czynimy znak krzyża przy wejściu do świątyni oraz podczas aspersioni i innych błogosławieństw. Wodą święconą kapłan kropi osoby i przedmioty. Symbolika wody wiąże się z nawróceniem człowieka, zatem wskazuje kierunek formacyjny. Można powiedzieć, że tak jak woda w historii zbawienia jest komponentem dialogu Bosko-ludzkiego, tak w wymiarze formacyjnym woda niczym strumień łaski jest elementem dialogu w liturgii i formacji ku życiu czystemu, życiu w łasce, będąc jego symbolem.

W posłudze ministranta wody istnieje możliwość wejścia w kompetencje ministranta ołtarza, który bezpośrednio posługuje także przy wodzie znajdującej się w ampułkach, stąd ważna uwaga, aby ministranta wody postrzegać w szerokiej gamie jego posługiwania wobec wody.

4.1. Posługa liturgiczna wobec wody

- a. Aspersion
- b. Przygotowanie ampułek z wodą (tyżeczka od XIV w.)
- c. Lavabo – obmycie rąk
- d. Puryfikacja (ablucja od XIV w.)
- e. Posługa wobec wody podczas liturgii Wigilii Paschalnej
- f. Posługa podczas udzielania sakramentu chrztu
- g. Posługa podczas obrzędów pogrzebowych
- h. Posługa podczas liturgii sakramentu małżeństwa
- i. Posługiwanie do pozaliturgicznych pokropień (dewocjonalia, pokarmy, samochody, mieszkania).

4.2. Znaczenie formacyjne wody

a. Umiejętność ofiarowania swoich spraw w tajemnicy eucharystycznej (por. kropla wody dolewana do wina w kielichu mszalnym podczas przygotowania darów).

b. Opanowywanie sztuki modlitwy (Św. Cyprian: człowiek podczas Mszy powinien być tak zespolony z Chrystusem, jak kropla wody zmieszana z winem). Modlitwa w dialogach mszalnych jest sztuką koncentracji i odpowiedzialności za każde wypowiedziane i usłyszane słowo. Troska formacyjna idzie również w tym kierunku, aby opanowywać sztukę uważnego słuchania i ważenia słów tak w relacji do Boga, jak i do każdego człowieka.

c. Świadomość tego, że podczas puryfikacji staję z wodą przed Chrystusem! To jest wezwanie, aby samemu dbać o oczyszczanie tych wszystkich sfer życia, które mogłyby zasmucić Boga, czy też mogłyby naruszyć więź miłości w dialogu międzyosobowym. Ustawienie klarowne wobec kultury słowa.

d. Odniesienie do sakramentu chrztu – godności dziecka Bożego oraz tajemnicy oczyszczenia przez sakrament pojednania (systematyczny penitent).

e. Umiejętność i skłonność do szukania zgody, przebaczenia i pojednania.

f. Troska o czystość zewnętrzną (czystość rąk, porządek w swoim pokoju). Do tej praktyki formacyjnej zachęca posługa do lavabo, w której uczymy się na wzór kapłana postawy do ciągłej dyspozycji oczyszczenia zewnętrznego i wewnętrznego.

g. Przejawianie troski o odpowiedni poziom nauki szkolnej (żeby „nie lać wody”). Szczególnie ważne i doniosłe w formacji i spełnianych funkcjach, zarówno przez męski jak i żeński zespół liturgiczny jest przeżywanie Wigilii Paschalnej, gdzie tajemnica wody uwydatnia swoją najgłębszą prawdę i głębię wobec życia ludzkiego. Szczyt przeżycia duchowego w formacji posługującego wobec wody⁵.

5. Zakończenie

Poruszony temat dotyczący posługi i formacji ministrantów kadzidła i wody ma na celu pewną refleksję nad charakterem posługi i formacji całej służby liturgicznej męskiej i żeńskiej, aby objawić ich miejsce i możliwości w realizacji pełnienia służby przy Bożym ołtarzu jak i w codziennym życiowym dążeniu ku dojrzałości chrześcijańskiej.

Poprzez spełniane funkcje, zarówno męski, jak i żeński zespół liturgiczny, mają szczególny udział w dokonującym się dialogu między Bogiem a człowiekiem. W zadanym temacie akcent pada na ministrantów, ale również scholistki i scholiści mogą i powinni być włączeni w nurt znajomości posługi i formacji ministranta kadzidła i wody, bo on ukazuje, że kadzidło i woda jest motywem do podejmowania i pogłębiania dialogów dokonujących się w życiu człowieka. Znak objawia treść słów. Słowa wyjaśniają zawartą treść w znaku. Kadzidło i woda jako dwa znaki są elementami dialogu, który w formacji i posłudze prowadzi ku życiu w łasce, a taki ma mieć przecież ostateczny cel.

⁵ Tamże, s. 290-356.